

Pravda v české tradici: četba vybraných textů z Husa, Payna, Masaryka, Rádla, Kozáka, Hromádky a dalších - 9 [FF UK]

Ladislav Hejdánek

This is a part of the original document:

[Pravda v české tradici: četba vybraných textů z Husa, Payna, Masaryka, Rádla, Kozáka, Hromádky a dalších \[FF UK\]](#)

jedná se o část původního dokumentu:

[Pravda v české tradici: četba vybraných textů z Husa, Payna, Masaryka, Rádla, Kozáka, Hromádky a dalších \[FF UK\]](#)

◆ seminář, česky, vznik: zimní semestr 1994/1995

◆ seminar, Czech, origin: zimní semestr 1994/1995

Pravda v české tradici: četba vybraných textů z Husa, Payna, Masaryka, Rádla, Kozáka, Hromádky a dalších - 9 [FF UK] [1994]

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini 3 flash – únor 2026]

--- (hejdc09a_cleaned.flac) ---

Hejdánek: Že naše filosofie nestojí za nic, že je to jenom nějaký folklór český a že filosofie se pěstovala všdycky někde jinde. Já mám dojem, že máme vlastní tradice, i když samozřejmě situací bylo podmíněno, v jistém mantinelu to mělo, že tady skutečně těžko jsme mohli očekávat, že někdo bude psát *folianty* 500, 600 stran knihu. Je charakteristické, že ten Palacký, i když já doufám, že se mi podařilo vás přesvědčit, že to smysl má ho číst, že to je filosofie, že to nedodělal, že to prostě nedokončil. Začal psát a publikovat a v tu ránu přišly jiné věci a člověk se musí taky něčím žít a nebylo v moci našich filosofů něco udělat.

Pokud tedy učili, někteří z nich, neměli jsme největší štěstí. Jsou jiní filosofové, které jsem prostě pominul a jistě budete vědět, že jsou, jako Gustav Adolf Lindner, tak tam opravdu člověk je na rozpacích, na co se dá navazovat.

To je historická záležitost. A mně se zdá, že ten Palacký není historická záležitost. Zejména proto, že to je v jakémś kontextu, který, to jsme si ukázali, je velice rozsáhlý, že sahá až do těch začátků, vlastně před začátky křesťanství, do toho posledního století, kdy židovství už bylo ovlivňováno velmi silně *hellenismem* a přesto tam vznikaly jakési pokusy o obranu proti té přesile řeckého myšlení. A na tuhle tu tradici, která už začíná jako obrana proti tomu Řecku, obrana proti té jednostrannosti řeckého způsobu myšlení, na to navazuje ta česká, jedna česká tradice, jsou i jiné jistě. A mně se zdá, že to je něco, co právě dneska je aktuální.

Takže to je zase v tom kontextu, abychom si to připomněli, že to neděláme jako pěstování nějakého folklóru, že tady nejsme žádnými filosofickými baráčníky, kteří budou tady vzpomínat na zaslé časy. Je to něco, co má smysl, co má dnes relevanci a my se u toho můžeme nejenom poučit, to bychom se mohli poučit i jinde, ale my máme na co navázat. To je strašně důležité ve filosofii, mít na co navázat. Nezačínat z ničeho, nezačínat *ab ovo* a taky nezačínat s nějakými skleníkovými výpěstky. Patočkovi to dalo celý život práce, aby vnesl fenomenologii zase do tohoto prostředí. Ale my tohle nemusíme vnášet. My to tady najdeme a najdeme to tak, že dokonce máme jisté předpoklady k tomu, abychom posuzovali ty směry vývoje evropské i mimoevropské filosofie, které k tomu směřují taky, a my už to tady máme, my už jsme to tady měli a můžeme to do jisté míry měřit právě tou českou tradicí.

A pochopitelně naučit se všemu, co je možné se naučit u těch tradic ostatních, u těch západoevropských tradic v podstatě tedy na západ od nás, protože ta technika, ta vybavenost, ty pomůcky, jakých se používá v tom západním myšlení, jsou nám velice cenné. Toho se tady moc nenaučíme. Ale ty myšlenky, ty ideje, ty jsou k nezaplacení. To je dobré, že máme na co navázat.

Tak já by ještě připomněl, my jsme minule četli polovinu toho čtvrtého oddílu *O filosofii* a tak bych připomněl jednak zprostředku přibližně té strany 143 tu kousek věty, že „duch filosofie sám nedá se provázkem odměřiti a svázati“. To je jistě sebepochopení filosofa. Že filosof ví, že nemůže přesně říct, odkud kam filosofie zůstává filosofii, i když se vždy znovu o to musí pokoušet, protože ví, že filosofie má budoucnost. A upírat jí budoucnost je velmi pochybná záležitost.

A potom na konci té stránky, a na to pak navážeme, je, že „jen kdo duchem samostatným se vynesa nad omezený obzor tělesnosti a sobnosti, umí právě po lidsku žíti“. Žít lidsky znamená *transcendovat*. Znamená nikdy se nespokojit tím, co je, tady a teď, jen tak, jak se nad omezený obzor tělesnosti a sobnosti, ale my to můžeme generalizovat v tom smyslu, že člověk nikdy nemůže zůstat u toho, čeho dosáhl, a to po celý svůj život. Není to jen tak, že byste se tady něčemu mohli naučit a pak už celý život s tím vystačit. To není možné v žádném oboru, ale nejméně ve filosofii.

No a tedy ten, kdo živ jsa, myslí v ideách, zná, co pravého, krásného a šlechetného jest, není to tedy věc, že si osvojí nějaký jazyk, nějakou řeč a potom i žargon té řeči rozhoduje o tom, co to je pravé, krásné a šlechetné. Tak to není. Nenechte se ukecat takovými formulacemi. Kdo živ jsa, myslí v ideách, my bychom řekli, myslí v pojmově zpracovaných dálkách, přičemž víme, že ta pojmovost má své problémy a my ji

musíme vylepšovat, ale nejde to bez ní. Není to otázka jazyka, není to otázka řeči, ani režimu řeči, je to otázka pojmového přesného myšlení.

„Jen kdo živ jsa, myslí v ideách, zná, co pravého, krásného a šlechetného jest, a duchem tímto třeba i nepozorován od jiných, obrazí celé snažení své k pobožnosti.“ Důležité: duchem tímto. Nejde o školu, která si vypěstuje nějakou terminologii, vypěstuje si určité pojmosloví, jak se tomu říká správně, a nabude tím jakési prestižnosti, nýbrž co duchem je orientováno a třeba i nepozorován od jiných. To platí právě pro tuto tradici, do které jsme zařadili Palackého, tradici pojetí pravdy v podstatě pojetí pravdy a pravdy *subjektu*. My to tam nenajdeme přesně tak, ale pokud porozumíme tomu duchu, i když to je nepozorováno, i když to je nereflextováno náležitě, tak je to zcela zřetelně pozorovatelné v těch dějinách českého myšlení. Ten pojem, to celé snažení obracet se k pobožnosti, zase my to dešifrujeme nebo *sekularizovaně interpretujeme*, celé to snažení obrácení se, zaměřenosti na to, co nemáme, co filosof nemá a co je to nejdůležitější pro každou filosofii, to jest pravda. Toho važte si v těch filosofech. No a teď budeme číst ten zbytek, což je strana 144 a 145. Tam na té 145 nám jenom dvě věty budou důležité, ale ta strana 144 stojí za pozornost. Jsou to dva odstavce, ten druhý je dopracován na další stránce. „Všeliká pocta budiž o něm náčelním myslitelům nové Evropy, kteří o společné dorozumění sobě, co do forem myslí vůbec, snažně a zdárně usilovali.“

Čili důraz na to, že jsou myslitelé, kteří stojí za pozornost, náčelní myslitelé nové Evropy. Také my bychom se měli poohlížet, kde jsou náčelní myslitelé naší nové Evropy. Je to vždycky tak, že je potřeba... A nechť je takovým, pokud je najdeme. Dneska je krize. Dneska nemáme žádné Hegely, žádné Fichty a podobně. Máme Heideggery, Jasperse... Jasperse, to je divné, no ale v množném čísle to chci říct. Ale to není ono, to jsou kritikové a analytici, ale to nejsou to, čemu Němci říkají *Bahnbrecher*. To nejsou ti pionýři, kteří zahajují nové cesty. My ty nové cesty teprve hledáme a hledáme ty, kdo by je začali první prošlapávat. Čili ta situace naše je o něco horší než v té době *subjektů*, poněvadž Palacký měl o koho se opírat a mluvil o nich. A přesto uvidíte, co říkal.

Tedy všeliká pocta těmto velkým myslitelům. Také my musíme těm velkým myslitelům dávat pozor, dávat, co jich jest, jest. A teď tam říká těm náčelním myslitelům nové Evropy, kteří o společné dorozumění sobě snažně a zdárně usilovali. To je horší také v naší době, jednak toho úsilí o společné dorozumění ubývá a dokonce jsou už někteří, kteří do svých zásadních stanovisek dávají, že takové dorozumění je nemožné a že je pouhou iluzí.

Čili to je situace, která tehdy nebyla, i když po rozpadu nebo v době rozpadu po Hegelovi, hegelovské školy, a ještě vlastně dříve, než došlo k té *renesanci* zájmu o Kanta, o novokantismus, to je ta doba, kdy je filosofie otřesená. Tam nikdy nelze mluvit o nástupu sofistiky. Kdežto v naší době můžeme mluvit o nástupu sofistiky, i když to nebereme tak úkorně, v takovém *pejorativním* smyslu, jak to bývalo dříve zvykem. Přece jenom ta situace je dneska mnohem zmatečnější.

A už vůbec tedy nejen se málo usiluje o jednotu, dneska vidíte, že celé školy filosofické si vystačí samy. Analytici si vystačí sami, ti nepotřebují rozhovor s jinak zaměřenými filosofy a filosofií. Jedinou výjimkou je *fenomenologie* a to je spíš záležitost *fenomenologů*, že začli s rozhovorem s *analytickou filosofií*. Nebyli to analytici. Ale mezi analytiky se stále víc objevují lidé, kteří dobře znají kontinentální tradici, a to z různých důvodů. Buď mají nějaký evropský kořen, kontinentální kořen, že jsou to Italové třeba nebo Francouzi, Němci, čím dál víc.

Nebo že to jsou Židé. Židé představují, nejen u nás tady představovali, ale v celé Evropě představují nesmírně důležitý *integrační element*, protože to jsou lidé, kteří jsou schopni žít ve dvou i více myšlenkových světech a neztrácejí *integritu*. Někteří ztratí, to není nic jiného, na to nepotřebuje být Žid, aby ztratil *integritu*. Ale Židé nebo lidé, kteří mají nějaké ty židovské kořeny, jsou tím významní, že oni se nějak museli i myšlenkově naučit žít v cizím prostředí a jsou schopni svou *integritu* zachovat, i když se přizpůsobují nadto. Proto tedy vždycky v čele těch myslitelů, kteří znamenají průlom v těch izolovaných školách, průlom do dialogu, Židé hrají velkou roli. A to nejen v tom dialogu celoevropském, jak to vidíme třeba u takových lidí, jako je Rosenstock-Huessy, Rosenzweig, Buber a další, což je už od počátku století

vlastně ten velký dialog hebrejské židovské a na druhé straně řecké tradice.

Ale jsou to také lidé, jako je třeba v *analytické filosofii* Thomas Nagel, který je velice dobře... taky něco už vyšlo, *Jaké to je být netopýrem* nebo něco takového, taková malá knížka vyšla. To je člověk, který zná dobře tradici kontinentální a zároveň je hluboce zakotven v té analytice a představuje jednu z hlav té americké *analytické filosofie*. Tady také vždycky důležité je orientovat se na ty kováře, nikoli kovářičky. Ti jsou schopni svobodněji vstoupit do dialogu než takoví ti druhořadí, druhotní, kteří se bojí toho dialogu, protože jsou nejradši doma mezi svýma. Tam jsou dobří, ale jak mají překročit, tak to jsou v tom [nesrozumitelné] nebo třeba ta anglosaská škola *analytické filosofie* je zase trochu odlišná, je taková extrémnější, extravagantnější, až nás to někdy zaráží. A tam mají například Montefiore, italského původu, je člověk, který je velice dobře zakotven v té kontinentální tradici a zároveň v té *analytice* a ti Angličané nemohou ho nebrat, i když jim jde trochu na nervy tím, že není dobrý Angličan, to jest trochu něco víc Evropan. Správný Angličan na Evropu kašle.

Tak a když jsme tohle tedy řekli, že toto dorozumění, úsilí o dorozumění je zatím v plenkách, ty největší dvě školy filosofické jenom okrajově spolu hovoří, to jest fenomenologové a analytici, ale jinak je to velmi roztržité dnes. Čili ten rozdíl je v tom, že Palacký tedy říká, že tehdy náčelní myslitelé nové Evropy snažně a zdárně usilovali o společné dorozumění. Také jeho perspektiva tehdy byla trochu zúženější, Palacký na rozdíl třeba od některých dalších i svých žáků a následovníků byl především orientován na Německo. Čili tehdy skutečně Němci ve filosofii představovali špičku evropskou.

Ale přece jenom kromě Němců byli ještě jiní, Palacký opravdu na žádné jiné nenavazuje. Už třeba Havlíček věděl, že se musí orientovat také na anglosaskou tradici, i když hlavně na politickou tradici politického myšlení, teď nemyslím politickou prakticky, ale politického myšlení. A Havlíček byl vlastně nejlepší žák Palackého, nechal se Palackým také vést, orientovat, takže nepochybně i Palacký, ale v pozdějších letech. Mladý Palacký prostě žije ve světě německém.

Tak už dost o těch náčelních myslitelích nové Evropy. A teď tam je tečka a začíná další věta: „Avšak, veškerá podstata těm velkým cizím, avšak, když oni veškeru filosofii jen rozumem prorozum a na rozumu, na zásadách přemyslných a nebo z jediného domyslu vyvedenu, zakládat a dovršiti hledají, nemohu jim ovšem dáti za pravdu.“

Tedy to je něco, co jednak nás učí, jak má vypadat filosof, a zároveň nám dává měřítko, abychom poznali mezi současnými mysliteli, kteří si dávají název filosof, jméno, pojmenování filosof, přihlásí se k tomu, kteří jsou skuteční. Každý musí vyložit, komu dává čest, a zároveň říct, v čem se od nich liší. A když to jen vykládá a tu distanci potlačí, tak si musíme klást otázku, jestli jen reprezentuje nějakou tu filosofii, a nebo jestli je sám filosof.

Čili důležité je, skutečně je pravda, že Palacký byl orientován jenom na tu německou filosofii, tam se všemu naučil, ale zároveň vidíte, mu trochu vadilo něco na té filosofii a bylo to dostatečné k tomu, aby řekl: „Nemohu jim ovšem dáti za pravdu. Veškerá podstata, všeliká podstata, ale tak úplně za pravdu jim nelze dát.“ A teď v čem?

Filosofie zajisté, už jsme tam viděli, že to rozumem prorozum a tak dále, prostě příliš velká jednostrannost, to by ještě mohlo představovat jakýsi dozvuk kritiky empiristické tradice, té anglosaské, to by ještě samo, čili musíme jít dál. Filosofie zajisté, jížto počátek jest poznání sebe samého, tam bychom mohli dodat jen: ano, počátek, ale zároveň také konec, vrchol.

Filosofie zajisté, jížto počátek jest poznání sebe samého a ježto nenalézá potřebné v hlavních zásadách jistoty bezprostředné jinde kromě citu prvotního. Čili tady vidíme první distanci jasnou, že ta zásada rozum prorozum a tak dále, že je míněna tady tak, že jistotu bezprostřední nemůže najít v zásadách nějakých, to jest principech nějakých základních *a priori* výbavách nebo v nějaké *a priori* výbavě rozumové. Čili to stále ještě by bylo jako kdyby ta anglosaská tradice tady se ozývala, ale to ostatně do jisté míry je i u Kanta, toto je ještě proti Kantovi. Žádná bezprostřední jistota nemůže být založena kromě citu prvotního. Tam najednou se dostává něčeho, co jako kdyby v té německé filosofii, o které mluvíme, neexistovalo. To je proto, že nedbáme na to, že vedle Fichta a Schellinga a Hegela tam máme také třeba

Schleiermachera. Když vezmeme v úvahu Schleiermachera a důležité je, že Schleiermacher zároveň byl takový jako *pseudoteolog* nebo *kryptoteolog*, vlastně ne krypto ne, ale to byl de facto teolog a filosof zároveň, což tehdy bylo velmi obtížné. A ten se dostal, jak víte nebo doufám, že víte, do značných sporů s Hegelem.

Schleiermacherova filosofie je také založena na citu, na bezprostředním citu. A to citu závislosti, absolutní závislosti. A z toho pak buduje filosofii náboženství nebo filosofickou koncepci zbožnosti, vztahu k Bohu. To je jinak než u Hegela, velmi proti Heglovi postaveno, ne tak, že by chtěl polemizovat, Schleiermacher to budoval po svém bez ohledu na polemiku s Hegelem, ale je to prostě velmi opačné, protivné stanovisko proti Heglovi. Neboť víte, že v *Filosofii náboženství* se vyslovil Hegel způsobem nesmírně provokativním, že filosofie je vlastně ta nejvyšší bohoslužba. Čili tam filosofie dovršuje veškerou zbožnost, protože konečně je zbavena takových těch nánosů, které tam nepatří, a je to čistý vztah k Bohu, čistý ideový, čistý myšlenkový vztah k Bohu, proto filosofie, a právě úplně opačné stanovisko má *Schleiermacher*, který říká, že základem není nic jiného než ten cit naprosté závislosti, *absolutní* závislosti, porozumění se na Bohu. Ale to je teprva pak záležitost *reflexe* a *interpretace* toho, co to znamená, ale ten cit závislosti je pro *Schleiermachera* základní.

Zdá se, že – ať už z toho můžeme vyvozovat, nebo nemůžeme vyvozovat znalost *Schleiermachera* z nějakých podrobností – *protestantovi* Palackému, který jenom kvůli společenským ohledům a kvůli své ženě byl členem, vstoupil do katolické církve tady, ale nechal si vnitřně neporušenou svou takovou velkou otevřenost, *loajalitu* a řekli bychom i zakotvenost v té *protestantské tradici*, že jistě ten *Schleiermacher* byl, nebo mohl být (abych to neříkal, než to víme), mohl být Hegelovi čímsi blízkým, takže ten cit, o kterém tam hovoří, tam má u něj daleko širší význam než třeba u Hegela v *Estetice*.

Tedy filosofie zajisté, jižto počátek jest poznání sebe samého a ježto nenalézá potřebné v hlavních zásadách jistoty bezprostředné jinde než krom citu prvotního – a to je otázka, jestli tam je nějaká jistota, to bychom my k tomu dodali – a teď ta důležitá druhá část věty: „Nemůžť také nikdy od života podmětného celose oddělití, nikdy pouhým předmětem a skutkem pouhého domyslu se státi.“

Filosofie se nemůže stát skutkem pouhého domyslu, to znamená skutkem, který ze zásad, které by měly být jisté, vyvozuje závěry. *Deduktivní* postup, to je skutek pouhého domyslu. To znamená, jestliže filosofie je skutkem pouhého domyslu, tak to znamená podtržení *deduktivního* postupu, *deduktivní* metody. Nemůžť nikdy od života podmětného celose oddělití – od života podmětu, od života *subjektu*. A život *subjektu* nikdy nelze redukovat na pouhé *konsekventní* myšlení, tedy pro domyšlení, domysl, to jest *deduktivní* vyvozování závěrů z jistých *premis*.

Tedy filosofie je *experimentální disciplína*, abychom tak řekli, o tom ještě bude řeč. Filosofie vždycky musí zkoušet něco nového, nikdy nemůže jenom vyvozovat některé věci. Dodneška – já sám jsem byl předmětem jisté *kritiky* recenzenta studií, které vycházely (a tady se četly, vycházely v zahraničí a tady se četly, dovážely se kdysi a tak), námitka byla, že některé věci, s kterými jsem počítal, nejsou vyvozeny z nějakých prvních zásad, nebo že to je příliš závislé na různých zkušenostech vědy a tak dále. V katolické tradici stále ještě se předpokládá, že filosofie je *deduktivní* myšlenková práce, která vychází z jakýchsi zásadních *principů*. A když ty *principy* jsou falešné, tak musí být celá práce také falešná. Tohle samozřejmě tam přežívá, ale to není omezeno na tuhle tradici a je to jistý předsudek, proti kterému je třeba říct (to v tomto kontextu patří), že filosofie naopak nemá žádného přirozeného počátku u nějakých *principů*, nýbrž že to je přesně ta myšlenková *metoda* založená na *reflexi*, která se k těm začátkům teprva musí dostávat a musí rozpoznávat své nepromyšlené a nedomyšlené, někdy neuvědoměné vůbec předpoklady, z nichž vychází, aniž by o tom věděla. A musí si je vždy znovu prověřovat, musí je přezkoumávat a *eventuálně* napravovat, opravovat.

Tak to je jedna věc, že teda filosofie nemá přirozený počátek. A za druhé, i když filosofie začne u špatných začátků, začne špatně – a to je nejběžnější případ – tak se nic neděje. Filosofie jako *reflexe* může chybnost svých kroků rozpoznávat a *korigovat* a může se zaměřit jinými směry. Čili z jakýchkoli východisek, z jakýchkoli začátků filosof může dojít ke správným závěrům ne *deduktivně*, ne tak, že vyvodil

z nesprávných *premis* správné závěry, nýbrž že postupně mění své *premisy*. Poněvadž ty *premisy* jsou většinou nejdřív převzaty odjinud, zčásti vymyšleny neodborně samotným myslitelem. No a je přece normální, že pravdu poznáváme tak, že nejdřív ji nemáme, nejdřív jsme v omylu. Z každého omylu je možno dojít k pravdě, dokonce je nutno dojít k pravdě. My nemáme pravdu na začátku, to je *nonsens*. Pravdu přece nemůžeme mít na začátku, to by pak byla náhoda, že jsme se trefili. A když se někdo trefí náhodně, tak to nic neznamená. I kdyby se náhodně trefil, tak neví, že se trefil.

Tedy ta představa, že filosofie má začít z nějakých správných počátků, je chybná. Filosofie samozřejmě vždycky začíná z nějakých předpokladů, které si třeba ani moc neuvědomuje, některé si uvědomí a většinu si neuvědomí. Tak musí právě v *reflexi analyzovat*, jaké jsou vlastně předpoklady toho prvního kroku nebo těch prvních kroků a třeba zjistí, že jsou neúnosné, že prostě nedrží. No tak je musí vyměnit. A to je právě postup pravdy. Postup pravdy jde tím, že se opouští nesprávnost a pomalu se opravuje a kontroluje se, stále se *falsifikuje* to chybné, co bylo v předpokladech. Samozřejmě předpokládám, že umíme dělat závěry, ty *konsekvence* musí být správné, že? Jenomže filosofie není jenom otázka *konsekvencí*, tam je zejména otázka kontroly nevyslovených, někdy nemyšlených, někdy netušených předpokladů, s kterými se pracuje. No a to znamená zároveň, že filosofie je nutně *experimentální disciplína*, že každý filosofický podnik má smysl jenom, pokud zkouší jít ještě neprošlapanými cestami. To se může dít dvojím způsobem: buď, že interpretujeme text tak, abychom tam našli v nejrůznějších rovinách to, co tam není, jak jsme si říkali, že nejenom v tom, že tam máme jenom písmena a my tam musíme najít myšlenku a ta tam není, tu tam musíme namyslet, ale že dokonce i když už to všechno namyslíme a správně, tak my to musíme vykládat tak, abychom šli dál i od té myšlenky, která eventuálně tam může být velkou interpretační, *hermeneutickou* prací nalezena.

Každopádně filosofie – a druhá věc je, že zkusíme nové a nové předpoklady, co by to dělalo, kdybychom vyšli z tohoto odhadu. V tomto smyslu tedy je zcela pravda zaprvé to, co jsme tam četli před chvílí, že k filosofii se nedá provázkem vyměřiti, a zadruhé, že ten život podmětný je zároveň ten život aktivní a filosofie nemůže zůstat jenom u toho, aby byla výrazem doby, což jest mladý Hegel. Filosofie je doba vyslovená v pojmu. Že je to mladý Hegel, tohle už nedržel Hegel ani pozdější. Ale toto je tedy nepochybně něco, co nelze filosoficky připustit, že by filosofie vždycky nějakým způsobem je dítětem své doby, ale vždycky, pokud je to filosofie, tak tu svou dobu překračuje, vykračuje z ní, vyčnívá z ní.

A kromě toho tedy, že ten život podmětný je vždycky aktivita a aktivita spočívá v něčem, co převyšuje, překračuje každé napodobování. A protože interpretace je vždycky napodobování – my chceme myslet tak, jak to myslel ten či onen, my to vlastně napodobujeme, jeho myšlení ve své mysli rekonstruujeme, jak to asi ten Platón myslel, napodobujeme to Platónovo myšlení – filosofie, která je jenom napodobování, není filosofii. Tedy odtud tedy také, víte, filosofie nikdy se nemůže stát pouhým předmětem. A to je zase věc, která už několikrát se objevovala v interpretaci: filosofie u konce, dneska už zbývá jenom historie filosofie. Dneska už filosofovat nelze, dneska můžeme jenom interpretovat to, co bylo filosofování v minulosti. Řada myslitelů to dneska i takhle výslovně říká. Tedy nikoliv. Filosofii nikdy nemůžeme redukovat na předmět zkoumání, předmět interpretace, nýbrž je to věc podmětná, věc aktivní. To znamená, předpokladem toho, aby něco bylo možno uzнат za filosofii, je, že to musí samo filosofovat. Nejenom, že se to vztahuje nějak k nějakému filosofování.

Tedy chvilku budeme číst: „Možno-li zajisté, aby všechna jistotná pravda mého bytu a vědomí...“ Tady máte jistotná pravda mého bytu a vědomí. Co to je pravda bytu a pravda vědomí? Co to je pravda vědomí, to bychom ještě řekli, co to je pravda bytu? Upozorňuji jenom na ten termín, jak je chápána pravda. Že se nevztahuje, to není jenom záležitost, jak řekl Aristotelés, záležitost slova, záležitost *logu*, že místo pravdy je v *logu*. Ne, místo pravdy je ve vědomí, ale zejména v bytu. Tam se rozhoduje o pravdě a nepravdě.

„Možno-li zajisté, aby všechna jistotná pravda mého bytu a vědomí záležela jen na jasnotě a shodě několika sponětí, jichž bytnosti já krom toho nejsou li pouze libovolná, nikdy cele nevyměřím a nepochopím, že tedy bych musel něco přijmout a pak s tím deduktivně pracovat...“ Jenom *konsekvence*, ale musel bych to přijmout a prostě na základě by bylo cosi nevystižitelného. Nikoliv, já se právě musím

snažit, abych cele vyměřoval a pochopoval ta základní ponětí, s nimiž pracuji. Tady je ten otazník proto, že je to zcela pochybné a naopak tedy platí: právě musím se pokoušet cele vyměřit, cele pochopit svá východiska. To je to *sousouvání* Patočkovo.

„A k té svaté pravdě může-li mne dovést...“ zase otazník, otázka: „A k té svaté pravdě může-li mne dovést mechanické srovnávání těch ponětí mezi sebou?“ No, prostě někdo neví, co by dělal, tak napíše vědeckou práci: srovná Kanta a Frieše. A je to práce, a to se uzná. Když to udělá se vši náležitostí, celého Kanta přečte, celého Frieše přečte, zjistí jakési rozdíly, zjistí shody, teď o tom napíše 500 stran, tak je to *habilitace*. „Tedy a k té svaté pravdě může-li mne dovést mechanické srovnávání těch ponětí mezi sebou a ne raději...“ co proti tomu: „bezprostředné povědomí toho kmene, z kterého se vyvíjejí?“ Bez provádění reflexe, která jde k těm základům, k těm kořenům. „I zdalíž onino staří a opět staří pokusové a bludové, o kterých dějepisy filosofie rozprávějí, nepoučili nás ještě dostatečně...“ Mimochodem tady máte myšlenku, že dějiny filosofie jsou dějinami omylu, pokusů a bludů.

„Zdalíž tedy ti staří pokusové a bludové, o kterých dějepisy filosofie rozprávějí, nepoučili nás ještě dostatečně, že vši přemyslu ohrožujícího se celého předmětem věčně panovati mohou antinomie, pokudkoli urovnány nebudou prostředkováním čehosi vyššího?“ Čili jestliže zůstaneme jen v té předmětnosti, tak *antinomie* jsou důležitým signálem, ale nebudou překonány. Překonány mohou být, urovnány mohou být ty *antinomie* – to znamená, on nevěří na to, že ty *antinomie* by byly čímsi nepřekonatelným. Je to důsledek toho, že jsme to pořádně nepoznali a že jsme zůstali jen u té předmětnosti. Ale my to potřebujeme urovnat. Na *antinomie* nevěří. Není tady žádná... a to znamená, to je návrat k tomu, co říká Hérakleitos s tím, že všichni bdící se obracejí do společného světa. Všichni myslící myslí v jednom *logu* a ne v různých řečech zprostředkování něčehož *jestovatějšího*.

Fenomenologie začala tím, že tu *antinomii* nebo *antinomičnost idealismu a realismu* – jak se tehdy spíš říkalo než *materialismu* – prostředkovala. Přečtěte si začátek *Přirozeného světa* Patočkova a hned tam vidíte, toto je na prvních stránkách, se tam ukazuje, že *fenomenologie* je pokus prostředkovat mezi jednostranným *idealismem* a jednostranným *realismem*.

Ta myšlenka prostředkování je u něj podstatná. Každé prostředkování znamená, že relativizují *antinomii*, protikladnost, rozpornost, která může být zdánlivá. Samozřejmě někdy taky není zdánlivá, musíme to rozlišovat, ale na první pohled to nemůžu považovat za definitivní věc. Naopak musím se pokusit najít stanovisko, z kterého se to dá integrovat. Toto je to, co dělá *filosof*. Čili k *filosofii* patří víra a asi i důvěra, že *filosofování* nekončí nutně v *antinomii* rozporu.

My pak, co víme a rozeznáváme, jen rozumem víme a rozeznáváme, jelikož rozumnost jest nejvyšším pravidlem a správcem skutečného bytí našeho. Toto Palacký připouští, i když tam říká něco o tom citu, že to je to jediné bezprostřednější a tak dále. My, co víme a rozeznáváme, jen rozumem víme a rozeznáváme. A rozum je nejvyšším pravidlem. Tedy jestliže rozum dělá chybu, tak jenom rozum je kompetentní, aby rozeznal chybu jako chybu. Není tady žádná jiná instance, která by mohla rozum opravovat. Tak to je jedna strana.

Ale na rozumu samém samotném nespolehá veškerá – to jest není postavena – veškerá jistota naše a poznání založeno i obsaženo jest ještě něčím vyšším a povšechnějším, totiž bytováním. Zase návrat k tomu, co už tam naznačil před chvílíčkou. Čili rozum je strašně důležitý, není jiná instance, která by mohla opravovat omyly rozumu než rozum sám, ale veškerá... tam je *jestota*, nikoliv jistota, ale také jistota naše. Veškerá *jestota*, to, že jsme, to, jak jsme, není založeno jenom na rozumu, na myšlení. To, že jsme, to je něco dál.

--- (hejdc09b_cleaned.flac) ---

Hejdánek: Totiž, takisto ta naše filosofie založená na bytovat [nesrozumitelné].

Naštěstí onen pravý smysl filosofie neztratil se ještě zcela z obecného života. Tu zajisté pod jménem jejím rozumíváme vždy ještě nauku vedoucí k moudrosti a k poznání určení našeho. Zase něco, co by na první pohled mohlo odkazovat k jiným filosofům a filosofiím, ale protože to je v češtině, tak tam zní ještě jiné komponenty, pokud jde o to slovo určení. Čili filosofie se tam říká nauka, toho si v té češtině budeme

všímat, to je jistě problematické, ale to nemělo ten význam jako u nás, tam to bylo ještě nové slovo. Pravý smysl je stále ještě v povědomí, říká. Obávám se, že už dneska to neplatí. Že to je nauka, disciplína, myšlenková cesta nejlépe, vedoucí k moudrosti. To je výklad slova *philosophia*, tedy to je láska, láska k moudrosti, ovšem láska chápána právě aktivně, bezpodmětně. Je to láska, která přikračuje k dílu, nikoliv která by byla jenom platónskou láskou, takovou nepraktickou.

Tedy je to myšlenková cesta nebo disciplína, která vede k moudrosti. A v čem spočívá moudrost? Aby to nebyla jenom soustava vědeckých poznatků, soustava zjištěných faktů, nýbrž k ní náleží poznání určení našeho. A teď to určení, to je překlad, ať z němčiny, ať z latiny, který může znamenat určenost. Že jsou tady nějaké okolnosti, které v jisté sestavě představují příčinu, která způsobila, že jsme to, co jsme. Tato určenost. Prostě se narodíme ne jako žížaly, nýbrž jako lidi. A ne jako jakýkoli lidi, nýbrž se narodíme do určité třeba chudé nebo naopak bohaté rodiny. Že se narodíme do Francie nebo do České republiky a tak dále. Tyhle všelijaké okolnosti jsou dány a to můžeme také chápat jako určenost.

Ale když se řekne česky určení, tak to znamená ještě něco jiného. Že to může být, že tento člověk je... Bývalo zvykem, když rodina vyvázla z nějakých nesnází, že otec nebo i matka zaslíbili prvorozeného nebo nejbližší příští dítě Bohu. To znamená, že ho slíbili, že ho dají na faráře. To není určenost z minulosti, nýbrž to je určení, ke kterému se musí přiznat také ten, kdo byl určen. Přiznávat se k tomu, že jsme běloši a ne černoši, to si sice taky musíme vzít na vědomí, ale to nám nepřijde. Ale přiznávat se k tomu, že za nás někdo něco slíbil, je problematické. Já jsem z tohoto důvodu nenechal pokřtít své čtyři dcery, nýbrž teprve v osmnácti, těsně před konfirmací, byly pokřtěny. To postupně [nesrozumitelné]. Nevěnujou tomu žádnou pozornost.

Tedy už to být pokřtěn a nevědět o tom, je člověk připraven o kus svobody. Já rozumím trochu novokřtěncům, i když to nebylo z toho důvodu, ale rozumím tomu, že člověk má být přítomen, když se slibuje něco. Příroda to dělá taky. Když se v Americe před sto lety někdo narodil černej jako otrok, tak to je věc, kterou musí vzít na vědomí. Poněvadž je černej, tak se narodil jako otrok.

Tady je důležité, že to slovo určení v češtině znamená také určení jako poslání. Že člověk je určen k tomu, aby se stal člověkem. Ale není ještě. To je jeho určení, to je jeho poslání, k tomu je povolán, aby se stal člověkem. Ale není ještě. Já si myslím, že to tam nekládám marně, protože nauka vedoucí k moudrosti a k poznání určení našeho neznámá vedoucí k poznání příčin, které způsobily, že jsou lidi na světě a že jsme se narodili. To nedává dost smysl. A tam právě odkazují nás ideje. Tam původně směřuje i určení filosofické.

Protože tam je to slovo nauka a já jsem hned říkal, že to necháme zatím stranou, teď se k tomu vrátíme, protože tam máme hned problém, který je starý velice. Stal se aktuálním teprve v době sofistiky, to jest v době Sokratově. V době, kdy Sokrates byl ještě mladý. Sofistika je dřív než Sokrates, proto také Sokrates může být chápán jako kritik sofistiky a sofistů, protože už to tady bylo před ním.

Otázka: může-li pak filosofie také učit? Je možné, aby filosofie byla učena? Víme, že Sokrates na to odpovídal, že nikoliv. Platón se pokoušel to interpretovat. Otázka je, jestli je to jistě platónská interpretace, nikoliv už Sokratova. Sokrates, zdá se, alespoň já bych řekl, nejsem příliš kompetentní v této věci, poněvadž zaprvé neumím číst plynule řecky tak, abych to tam mohl najít. To, co si čtu v češtině, to je pro mě stále ještě neznámý jazyk a pomocí slovníků se tam protírám k významu jedné věty. Ale posoudit tohle by znamenalo přečíst celého Platóna a srovnávat způsoby, jak tam hovoří Sokrates. To dělají jiní odborníci. U nás se o to pokusil Patočka, když přednášel hned po válce dva semestry o Sokratovi a upravené ty přednášky v podobě skript pak byly rozmnožovány a ještě v další úpravě vyšly nedávno v tom už končícím nakladatelství OIKOYMENH. Je to velmi nesnadné, ale je to možné, protože jestliže to dovedou teologové dělat, aby zjišťovali, co je společný neznámý pramen Q při *synoptických evangeliích*, proč by nebylo možné najít ty nejsprávnější metody, jak vypadal Sokrates, když máme jenom Platóna? nebo Platónovo svědectví. Prostě dobře rozumět Platónovi a dobře rozumět tomu, co říká o Sokratovi, to nám umožní aspoň odborníkům, kteří jsou schopni to číst, jednak to zvládnout všechno myšlenkově, to není jednoduché, a za druhé jsou schopni číst před překladem, každý překlad už znamená jisté posuny,

kteří mění uvažování o tom. Je možné toho Sokrata takřikajíc izolovat z toho Platóna, to je v zásadě možné a už existuje bohatá literatura tohoto typu.

Tedy po mém soudu – já teda říkám, nejsem zcela kompetentní – po mém soudu Sokrates asi vůbec neměl na mysli, že to, co máme v *Menónovi*, že poznávání je rozpomínání. To je tak spjato s Platónovým učením o ideách, i když zase i to je zpochybňováno, ovšem pak je otázka... Platón nepochybně experimentoval. Myšlenka světa idejí není sokratovská, a kdybychom ji upřeli i Platónovi a řekli, že to je jenom Platónova konstrukce, kterou klade Sokratovi do úst, tak bychom to měli už značně složitější. Ale ať už je to jakkoli, Sokrates měl na mysli něco jiného. Sokrates měl na mysli, že filosofii, filosofování nelze nikoho učit, protože filosof musí začít filosofovat. Čili v pravém slova smyslu učit někoho, vyučit někoho ve filosofii nelze. Filosofie není řemeslo, filosofie není záležitostí dovednosti. Je spousta věcí, které je možné vyučit a které jsou nezbytné při studiu filosofie, ale samotnému filosofování vyučit nelze.

Filosofem se člověk stává – já bych neřekl rodí, ale stává – svou aktivitou.

Je to asi tak, jako nemůžete vyučit... ono je to problém, museli bychom říct, co to je, ale ta myšlenka taky nesmí být redukována na to, že když někdo někoho učí, tak přísluší odměna. To je jeden z důvodů, proč Sokrates odmítal tu myšlenku, že lze někoho filosofii naučit. Měl za to, že to je dostatečný důvod pro to, proč se za vyučení ve filosofii nemůže platit. Protože není možné, zásadně není možné vyučit někoho ve filosofii.

Tedy nejde jen o to, že duše mají základní znalosti ze světa idejí, protože odtamtud pocházejí, a že v podstatě jde jen o to poklást vhodné otázky a tím napomáhat, aby se ta myšlenka takřikajíc narodila, jako se narodí dítě, když už tam dávno je, roste jako zárodek a pak se teprve narodí. Víte, že Sokrates se odvolával na to, že jeho matka byla porodní bába, a sám sebe chápal jako porodního dědku, který nepomáhal rodit děti, nýbrž myšlenky. Takhle to Sokrates sám vykládal.

Tedy může-li pak filosofie také učena býti? Otázka, na kterou tuším především my bychom měli odpovědět na úkor jmenovat se filosofii hned napočátku. Tady teď zpochybňuje, jestli to bylo právem, že jsme mluvili o nauce. Než jak, kdyby snad kdokoli učený jest, filosofem býti nemohl. To je trochu sofisma, to jistě každý pocítí. Tedy když je někdo učený, tak že by filosof nemohl být, to nevyplývá. I když řekneme, že filosofie nemůže být učena, tak to neznamená, že všichni, kdo jsou učení, tak už přestanou být filosofové. To je snad jasné.

Nýbrž, že filosofování není něco řemeslného, čehož bytnost a způsob by se jakoukoli cestou sdělit daly. Každé zajisté naučení jest jen příraz do ducha našeho zezevnějška příšlý. To je nesmírně zajímavý argument, daleko lepší než ten předchozí, který tam jen takhle ponahodil, protože jak můžu někoho učit myslet – to bychom to takhle řekli – když já vlastně žádnou svou myšlenku mu nemůžu ani ukázat. Já místo toho vyvolávám vzruchy této prostoty, tedy vlastně působím zvukové vlny, které doléhají do vašich uší. To je fyzikální úkaz. Jaká myšlenka? Já vám nemůžu žádnou myšlenku sdělit, to jen v telepatii se to údajně děje, ale normálně to není možné. Já musím mluvit a to znamená vyvolávat jakési zvuky. Já vyvolávám dost velké zvuky, ale to je všechno. Já nemůžu žádný trychtýř schopenhauerovský použít a vám do hlavičky nasázet myšlenky, to nejde. Prostě vy mě posloucháte, to jest vy si nějak interpretujete ty zvuky, které k vám docházejí. Ta kovádlíka a to kladívko, to tam vám něco nějak funguje a tohleto, co k vám přijde, to si musíte interpretovat. To znamená, vy na tu myšlenku musíte sami přijít. Není možné sdělovat myšlenky. Vy na ně musíte přijít sami. A když na ně nepřijdete, tak nikdy nepochopíte, co říkám, a když na ně přijdete, tak přijdete jako rovnocenní partneři. Prostě jenom vy máte jakousi maličkou pomoc v tom, jak vám tam ta kovádlíka a to kladívko funguje. Máte maličkou pomoc, ale jinak si to musíte všechno vymyslet sami.

Totéž platí, když to čtete v knize. Tam taky nemáte žádnou myšlenku, tam je potištěný papír. Takže v tomto smyslu opravdu filosofování, jestliže je myšlenková aktivita, tak vás nikdo nemůže naučit, tak jako vás třeba trenér naučí házet oštěpem. Poněvadž on vám řekne: „Takhle to musíš držet.“ Já vám nemůžu říct, co máte dělat se svou šedou kůrou mozkovou. Vy to musíte nějak umět sami. Když to neumíte, tak prostě já jsem bezmocný.

To je zajímavý argument, tam to ukazuje úplně jiným směrem, že? Jestliže filosofování není něco řemeslného, čehož bytnost a způsob by se jakoukoli cestou sdělit daly. Já to prostě přímo sdělit nemůžu. Je to jenom výzva. Každé zajisté naučení jest jen důraz do ducha našeho ze zevnějška příšlý. My tomu říkáme výzva, důraz zevnějška, ze zevnějška příšlý, důraz do ducha našeho.

To je výzva. A my jí musíme rozumět. Když jí nerozumíme, tak to není výzva. Já můžu vyzývat, jak chci, ale prostě vás se to nedotkne, dokud tomu neporozumíte. A když tomu porozumíte, tak už je to vlastně výzva, která je vaše. To už není moje výzva, ale vaše.

A jakož k samému citění tělesnému musí nejen vnímavost smyslů, ale i samočinnost probudití a uzpůsobiti se – to platí už u tělesných aktivit – že tam nejen vnímavost smyslů, ale také samočinnost musí fungovat, že vy musíte být aktivní, tak i mnohem více k filosofování, kteréžto je nejvyšší samozákonné působnosti mysli. Samozákonná, to je překlad slova *autonomie*. Každý je ve své myšlence autonomní. Je to jeho myšlenka. I když je nejblbější, tak je jeho a nemůže se vymlouvat na to, že měl blbé učitele a že měl nevhodné prostředí a kamarády a já nevím co všechno a v čem vyrůstal. Myšlení je ta nejvyšší rovina samočinné aktivity. Každý je za to také spoluzodpovědný, nemůže se vymlouvat. V myšlení to není tak jako třeba mezi jablky, že když je jedno shnilé, tak pak nahnijí i všechny ostatní. Je to trochu jinak. Tady se prostě předpokládá, že abyste nahnili ve svém myšlení, musíte spoluaktivně pracovat na tom svém hniť. Učením tedy duch náš jen povzbuzen – tam je pobuzen – povzbuzen a na široký úkol obzor v říši pravdy pozorniv učiněn býti může. Jenom poukaz je možný na pravdu, ne sdělování pravdy. Jenom poukaz. Někam se ukáže. A jsou tací filosofové, co říkají: „No a samozřejmě, už jste viděli takový ukazatel, který jde tam, kam ukazuje?“ To byl slavný výrok z jedné anekdoty, ale skutečně se to stalo jednomu Maxi Schelerovi. Patočka to jednou vykládal, ten tam byl tehdy, ne přímo u toho, ale tenkrát se tam pohyboval v Německu a slyšel to jako čerstvou zprávu.

Učením tedy duch náš jen pobuzen a na široký úkol obzor, úkol obzor v říši pravdy pozorniv učiněn býti může. Filosofovati ale bude vždy jen ten, kdo vlastní mocí a vlastním úsilím snažil se proniknouti do hloubi moudrosti vesmírné. To je zas trochu poetické. Ale ta důležitá věc je, že filosofem bude, a tedy filosofovati skutečně bude jenom ten, kdo vlastní mocí a vlastním úsilím atd., tedy nikoliv kdo jen bude interpretovat.

Ovšem už se vypráví, ba že interpretace může být ohromný filosofický výkon. Ono se to těžko rozpoznává, co je ta interpretace v tom hlubokém smyslu, jak to známe třeba u Patočky, a interpretace, kde prostě si vypíšu zajímavější místa a teď to celý dám a napíšu pět set stránek a předložím to jako habilitaci. Ono to nemá hlavu ani patu, ale vykazuje to značnou sčtetlost. To není filosofie. Kolik máme asi času? No, mnoho ne.

Avšak i tato pomoc od učení ve filosofii převelikého jest užitku. Tedy on říká: není to to nejdůležitější. To nejdůležitější nelze učit, ale i to, co lze učit, je převelikého užitku. A teď tam připomíná toho Sokrata. Ten argument vlastně nesedí, protože říká: „Neboť každé naše rozumné vědění, jak po Sokratu mnozí pověděli, jest jakožto rozpomínání.“ To není argument. Tam za tím musíte vědět, že tedy ten užitek spočívá v tom kladení otázek neboli formulování těch výzev – nebo jak se to tady říká – těch pobuzení, pobídek. Že rozumné vědomí jest jen rozpomínání, to není dostatečné pro to, abychom uznali, že i ten omezený význam učení je důležitý. Je důležitý proto, že kladení otázek neboli postavení člověka před problém, před výzvou, je úžasně důležité.

Třeba ten otrok z *Menóna*, ten mladý otrok by nikdy nepřišel ani na myšlenku, jak se to dělá: „Když mám čtverec, tak jak udělám čtverec dvojnásobné velikosti, dvojnásobné plochy?“ Už jenom ten úkol dostat, to je ohromná výzva. Tomu otrokovi by to asi nenapadlo. Teď tam přichází ten porodní dědek Sokrates, tuhle otázku mu klade. A otrok nemá z toho rozum. I když umí řecky, tak z toho nemá rozum a řekne: „No tak udělám čtverec o dvojnásobné straně.“ A hned to jde a ten mu říká: „Tak to nejde, pak dostaneme čtyřnásobnou plochu a ne dvojnásobnou.“ Takhle to jde dál dalšími otázkami.

Já si myslím – už se o tom tady mluvilo, dokonce o tom někdo něco přeložil – že ta argumentace, že otázky Sokratovy byly tak sugestivní, že to vůbec nebylo kladení otázek, nýbrž že to bylo nasugerování

odpovědí, je filosoficky bezvýznamná, nebo dokonce škodlivá. Protože cílem toho dialogu *Menón* nepochybně není ukázat, jak se správně měly klást otázky nebo jak se kladly správně otázky, nýbrž šlo o průkaz něčeho, co se za tím. A i kdyby to byla pravda, že ty otázky Sokratovy jsou příliš sugestivní, tak my bychom mohli napsat ten dialog znovu a udělat méně sugestivní. My bychom mohli dneska si najít nějakého mladého Roma, takového desetiletého – já nevím, jestli by to stačilo, možná osmiletého – a teď mu vhodnými otázkami se pokoušet... ono by to asi nešlo. Ono tenkrát, nemyslete si, že s těmi otroky to bylo jednodušší, my bychom mohli to přepsat jinak. Jestli se to někomu zdá příliš sugestivní, tak bychom to mohli zkusit jinými cestami. Já si nedovedu představit filosofa, který se zabývá myšlenkou, že to je podvod a že ten Sokrates to tomu otrokovi nasugeroval. No tak ať se to udělá, ale pak je celý příběh zbytečný. Může to odepsat, takhle může odepsat postupně veškerou filosofickou literaturu. Jestli se mu to nezdá, ať napíše něco lepšího, méně sugestivního. Ale filosofie se z toho ztratí. To je to, co dnes dělají jako vědecké práce, všichni to přemílají, přeloží to a mluví se o tom a každému se líbí, že může na Platóna trošičku si i plivnout, že to podfoukl celé, že žádný otrok se to nemusí naučit.

Možná že to budou říkat někteří, kteří si to neuvědomují. Ale někteří, kteří si to uvědomují, řeknou: „Podívejte, jestliže se jenom dostanu jako rétor, jako učitel rétoriky, učitel filosofie takzvané, jistě zasloužím větší odměnu, větší plat než jenom někdo, kdo pomáhá, aby se myšlenky někoho druhého narodily, než někdo, kdo pomáhá někomu, aby se mu myšlenky narodily.“ Je to otázka financí. Jak se pojmenuje ta činnost filosofa, jestli se to sluší zaplatit lépe nebo hůře. Ale filosofie se tam ztrácí. Filosof právě musí vědět, že jestliže chce někoho druhého přivést k filosofování, že to je... křesťan by řekl, že to je milost Boží, když někdo uvěří. A jak to řekne filosof? Je to malý zázrak, který se stane, že najednou někdo druhý začne filosofovat. Opravdu a doopravdy, a že to není jenom taková opička, stínové filosofování.

„O nekonečnu filosofie, oboru za našeho věku vyznačeného, osobě pojatý bývají některé zvláštní a začátečné, jimiž ono filosofické rozpomínání ulehčeno a zřízeno býti má. Nauky tyto dělí se od sebe, jelikož obírají rozličné idey ducha, rozličné jich potahy za zvláštní předměty své. Rozdělení takové v nynějším vědeckém stavu prospěšné jest jen těm učitelům a učebníkům, kteří se toho domněle vzdalují, že by poznavše více názvů a nauk, jim samým také byli vnikli hlouběji do jádra vědomosti a moudrosti.“ Tady zase vidíte něco mně nesmírně sympatického, že ty názvy ještě nejsou nic. Když někdo si osvojí terminologii, tak to ještě nemusí znamenat, že přestal být blbý.

„Vždy zajisté filosofii ne na papíře, ale v duchu samostatném a vyšlechtěném“ – rozumí se kultivovaném, šlechtictví tehdy ještě bylo v kursu, dnes už ne – „nacházeti jest. Vždy zajisté filosofii ne na papíře jest nacházeti, ale v duchu samostatném a kultivovaném.“ Čili kultivace je důležitá, ale dalekodůležitější je ten duch samostatný. A v žádném případě to není filosofie na papíře, a to v několika smyslech. Není filosofie jen v historii, jenom to, co bylo a co už je vytištěno. Ale není to ani na papíře v tom smyslu, že na papíře není filosofie, nýbrž na papíře jsou jakási vytištěná písmenka, to je vše. Vlastní filosofie teprve se musí udělat ve vaší hlavě.

„Na konec ideu a zákonnost pravdy objasniti a upevniti snaží se *zkumná filosofie*.“ Prosím pěkně, to, že jsem řekl, že filosofie je experimentální disciplína, tak tady to máte doslova řečeno. *Zkumná filosofie*. Zkumná, to je z výzkumu, zkoumající, experimentální filosofie. „Ideu a zákonnost pravdy objasniti a upevniti snaží se *zkumná filosofie*, k níž zvláště logiku a metafyziku počítají.“ Tady bychom měli jisté výhrady, že logiku nemůžeme chápat v tomto smyslu, ve smyslu zkumném neboli experimentálním. Za logiku nemůžeme považovat experimentální disciplínu, když máme na mysli ať už tu tradiční scholastickou logiku, formální logiku, nebo tu matematickou logiku, moderní a tak dále. To není žádná výzkumná logika jako filosofická disciplína. To je, pokud je to ta matematická, tak samozřejmě je výzkumná, ale jako matematika. Ale není to v žádném případě filosofická disciplína.

A pokud jde o *metafyziku*, máme své představy, ale úplně jinou, úplně novou. Budeme toho slova užívat svobodně, protože je věčné. Původně nemá svůj žádný filosofický význam, ten dosavadní význam byl k tomu přilepen. My ho klidně můžeme ve vodě také trochu navlhčit, odlepit a dát tam význam jiný, který

je daleko věcnější, protože bude spojen s novým výkladem toho, co to je *fyzis*. A potom ani nám není potřeba mluvit místo o *metafyzice* o *hyperfyzice*, což by bylo správné, kdybychom chtěli zachovat jakousi hierarchii co do výšky, pater, úrovní. My můžeme zůstat u toho *meta*, aniž bychom byli hloupí jako jsou ti, kteří mluví o *metadisciplínách* a nevědí, že to je vedle-disciplína a nikoliv nad-disciplína. To je typická nevzdělanost dnešních teoretiků věd, že mluví o *metavědě* a myslí si, že to je něco vyššího než věda. *Meta* je to, co je vedle, ta další věda. Každá další věda je *metavěda*. Čili můžeme klidně užít toho slova *meta*, když to budeme orientovat v čase, nejen v prostoru. A je to to, co přichází v aktivitě za něčím, že něco předchází něco, ale je to v aktivitě, to znamená míří to ven z toho, co je dáno směrem k tomu, co teprve přichází. Pak to může být *metafyzika*. Ale prostě taková je naše výhrada k tomu.

A teď tam je další: „ctnosti a spravedlnosti zákony odkrývati povolána jest *filosofie konává*.“ Rozumí se praktická, to jsme si už všechno řekli. „Ke kteréž nauky mravní a právní přináleží“ – my bychom tam ještě dali politické. „Potahy člověka občanské zpytují politické.“ On je oddělil. Po mém soudu Aristotelés tady má větší pravdu, že etiku a politiku považuje za dvě kapitoly téže disciplíny. Nábožné theologové. Zase problém, co to jsou potahy nábožné, to by muselo být předmětem analýzy a kritiky. „Krásu pak a umění, jenžto objevuje, přivlastňuje k sobě záponu *krásověda*.“ Zde jsme na prahu chrámu svého, pamětliví jsouce pravd, které jsme nabyli dosavadním zkoumáním, vejděme v jich do síně, ať poučíme se dříve o určeném způsobu a osudech tohoto stavení, potom do svatyně samé vročíti můžeme.

Tady máme tedy to, proč už to nečteme dál. Cílem Palackého nebylo pokračovat ve filosofii. Filosofie tady měla být jakýmsi úvodem. Palacký byl přesvědčen, že každá taková disciplína filosofická – a *krásověda* u něho je filosofická disciplína – musí být postavená filosoficky na pevných základech obecně filosofických. A proto tam ten úvod takovýto je. My bychom ještě leccos našli v těch dalších kapitolách, ale já si myslím, že to už můžeme ponechat vám. Další čtení Palackého necháme stranou a pokusíme se začít něco s Masarykem. S ním něco ještě uděláme do Vánoc. Ne celého, ale aspoň něco z toho uděláme.

Tak tímhle bychom dneska skončili. Znovu bych upozornil na to, že naším cílem bylo ukázat nejen ty detaily, nýbrž že Palacký patří do jakési tradice, do jakési linie, která, ať už to věděl nebo ne – a asi nevěděl – začíná někde v tom Předbřeznu, je exponována velice ostře Husem, filosoficky velmi pozoruhodně a opomíjeně bohužel, tak jsme to trochu napravili snad, u Payna. Přeskočili jsme mnohé, jistě bylo možno poukázat na další věci, ale to nešlo. Nešlo o to ukázat detaily. Nám spíš šlo o to, že obnovil to člověk, který je znám jako historik, a my jsme si chtěli ukázat, že tam byly nějaké filosofické předpoklady, a to nikoliv zanedbatelné.